

Denetimli serbestlikte sosyal hizmetin rolü

Prof. Dr. Yeter Demir Uslu

1978'de Ankara'da dünyaya geldi. İlk, orta ve lise öğrenimini Beypazarı'nda tamamladıktan sonra 1999 yılında Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. İşletme doktorasının ardından özel sektörde ve İller Bankası Genel Müdürlüğünde çeşitli görevlerde bulundu. 2011-2014 yılları arasında Ordu Üniversitesinde İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölüm Başkanlığı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdür Yardımcılığı görevlerini üstlendi. 2013 yılında yönetim ve strateji alanında doçent oldu. 2015-2016 yılları arasında Giresun Üniversitesinde İşletme Bölümü Öğretim Üyeliği ve Dekan Yardımcılığı yapan Uslu, 2016 yılından bu yana İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde Sağlık Yönetimi Bölüm Başkanlığı görevini sürdürmektedir.

Tarihe baktığımızda 18. yüzyıla kadar işlenen suça karşı verilen cezaların temelinde “öç alma” isteği yer almaktadır. 19. yüzyıl ortalarına doğru, suçluların cezaları için oluşturulan hapisane sistemi çoğunlukla uygulanmış, bu yöntem ile toplumdaki suç oranının düşeceği ve giderek arındırılacağı düşünülmüştür. Yapılan alan çalışmaları, “cezaevlerinin suç işleyen bireylere ders vermediğini ve suçlarından dolayı herhangi bir pişmanlık hissettirmediğini” ifade etmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte kırsal alanlara oranla şehirlerdeki suç oranlarının artması cezaevlerindeki hükümlü sayılarının artışına neden olmuş, dolayısıyla ceza infaz yöntemlerinin alternatiflerinin belirlenmesi üzerine araştırmalara başlanmıştır.

20. yüzyılın başlangıcıyla birlikte sosyal refah sistemi çalışmalarının hız kazandırılmasıyla reformlar gün yüzüne çıkmış ve toplum temelli rehabilitasyon araştırmalarına yönelim gösterilmiştir. Günümüzdeki uygulamalara bakıldığında öncelikle çocuk adalet sistemi olmak üzere, sistem uygulamalarında onarıcı adalet (restorative justice) yaklaşımı uygulanmaktadır (1). Onarıcı adalet çerçevesinde değerlendirmeye alınan denetimli serbestlik; suçlu bireyin kanunla çatışan davranışlarının değiştirilerek tekrar suç işlemesinin önüne geçmeyi amaçlar ve bu yöntemle toplumun ko-

runmasına katkı sağlamayı hedef alır. Bu yaklaşım sayesinde suç işleyen bireye hem yapmış olduğu davranışlarının olumsuz etkilerinden hem de mağdur kişiye verdiği zararın sonuçlarından bahsedilerek bilinçlendirilmesi sağlanmakta; bununla birlikte mağdur bireyin de hakkı savunulmaktadır. Denetimli serbestlik, en kısa şekilde tanımlamak gerekirse toplum temelli bir adli sistemdir. Diğer bir deyişle hükümlülerin işledikleri suç sırasında göstermiş oldukları davranışları değiştirmeyi hedefleyerek tekrar aynı suçu işlemesinin önüne geçilmesi ve zarar gören bireylerin maruz kaldıkları zararların giderilmesi ve bu yöntemle toplum refahının koruma altına alınması olarak da tanımlanabilmektedir.

Denetimli serbestlik hapis cezasının alternatifi olarak uygulanabilir. Bu sistemin başlıca iki amacı bulunmaktadır. Birincisi hükümlüyü ceza infaz kurumunda tutmak yerine buna alternatif bir yol olarak hükümlüye adli açıdan sorumluluk verilerek toplum arasındaki takibini yapmaktır. İkincisi ise aynı suçun tekrarlanmamasına yönelik, hükümlüye uygulanacak olan rehabilitasyon çalışmalarıdır. Bu bağlamda sosyal hizmet kavramını tanımlamak ve öneminden bahsetmek gerekmektedir. Sosyal hizmet; “insan hakları ve sosyal adalet ilke esaslarına dayalı, sosyal değişimi başlatan, insanların iyilik halinin artırılması amacıyla insan ilişkilerini güçlendirmeyi, özgürleştirmeyi ve problemlerin çözümünü destekleyen

ve bu amaç doğrultusunda insan davranışına ve sosyal düzene ilişkin teorilerden yararlanarak insanların etkileşim içinde olduğu çevreleriyle ortak noktalarına müdahale eden bir meslek ve disiplin” olarak tanımlanabilmektedir (2). Sosyal hizmetin temel odak noktasını çevresi içinde birey yaklaşımı oluşturmaktadır.

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonunun (IFSW) tanımına göre sosyal hizmet mesleği, “hak ve sosyal adalet ilkeleri dahilinde birey, aile, grup ve toplulukların iyilik hallerini sağlamayı amaçlayan ve mevcut iyilik halini artırmaya yönelik çalışmaları yürüten, bireyleri güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi temel hedefleri arasına alan meslek grubudur” (3). Sosyal hizmet bakış açısı bireyi hem kendi çevresiyle hem de yaşadığı toplumun tarihiyle, kültürüyle, egemen ideolojisiyle, sosyoekonomik durumuyla ilişkisi içinde değerlendirmektedir (4-5). Nitekim denetimli serbestlik; psikososyal yardım tekniklerinin bireylere uygulanmasıyla sorunların ortadan kaldırılmasına, suçlunun çevresine adapte olabilmesine, sosyal ve hukuksal sorumluluk bilinci oluşturulmasına, kurallara uymak için rehberlik hizmetleri verilmesine ve suçlunun ceza süresi boyunca toplumdaki uzaklaştırılmadan ve özgürlüğü kısıtlanmadan ıslah edilmesine yönelik çözüm önerileri arayan bir ceza adalet sistemidir (6). Bahsi geçen uygulama ve yöntemlerle fail formel sisteme dahil edilmemekte, işlenmiş olan suçtan

dolayı failin kendi kişiliğine kötülük atfedilmemektedir. Davranış ya da suç kötülenmektedir. Dolayısıyla fail suçlu damgasıyla damgalanmamaktadır. Böylece faile yapmış olduğu kötü davranıştan ve hatasından dönebilme, kendini düzelterek tekrar suç işlememe ve suça karışmama doğrultusunda fırsat tanınmaktadır (7). Günümüzdeki denetimli serbestlik uygulamalarının adalet sistemimize dahil edilmesi 2005 yılını bulmuştur. Ülkemizdeki denetimli serbestlik uygulamalarında çoğunlukla yetişkin suçluların ıslahıyla ilgili çalışmalara yer verilmektedir.

Denetimli serbestlik uygulamalarını kısaca özetlemek gerekirse şunları sayabiliriz:

- Adli kontrol ve adli kontrol yükümlülüklerinin uygulanması (bireyin soruşturma ve kovuşturma sürecinde cezaevinde kalması yerine belirlenen gün ve saatlerde çevresindeki en yakın karakola ya da denetimli serbestlik şubesine giderek imza vermesi gibi),
- Eğitim kurumu veya programına devam edebilme yaptırımı ya da yükümlülüğünün uygulanması (mahkemeler tarafından bireylere verilecek başlıca eğitimlerin tamamlanması ya da meslek edinme programlarına yerleştirilmesinin sağlanması gibi),
- Çalıştırma yaptırımı ve yükümlülüğünün uygulanması (hapis cezasının alternatifi olarak belirlenen konum doğrultusunda herhangi bir parkın temizliğinin ya da bir okulun boya işlerinin yaptırılması gibi),
- Özel infaz usulleri ve güvenlik tedbirlerinin uygulanması (ev hapsi gibi),
- Tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması,
- Denetim, rehberlik ve psikososyal yardım hizmetlerinin uygulanması,

Değişim sürecinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi, bireyin ve ailesinin de katılımıyla birlikte değerlendirilecek bir ön görüşme sonrasında mümkün olacaktır. Başlatılacak bu planlı değişim sürecinin iyi işletilmesini sağlayacak olan sosyal hizmet uzmanı uygulamada birtakım ilkeleri göz önünde bulundurmalıdır (8):

- Sosyal hizmet uzmanı ilk olarak dikkatini bireyin tanımını yaptığı, algıladığı ve

tecrübe ettiği biçimde bireyin sorununa ya da endişesine odaklanmalıdır.

- Sosyal hizmet uzmanı, durumun bahsedilen yönlerine ve bireyi etkileyen yakın çevresine dikkat etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı birden fazla seviyede müdahalede bulunabileceği bilincinde olmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanı farklı teknikleri, bakış açıları ve hizmetleri uygulamaya daima hazır olmalıdır.

Sosyal çalışmacı olarak da ifade edebildiğimiz kişilerin söz konusu rehabilitasyon ve denetimlilik sürecindeki rolleri şunlardır:

- Denetimli serbestliğe tabi olan hükümlülerin rehabilite edilip topluma yeniden kazandırılması ve hükümlü bireylerin işlediği suç davranışından kurtulmasına yardımcı olmak adına rehberlik faaliyetleri.
- Şartlı olarak serbest bırakılan hükümlülerin yaşadığı toplumdaki kaynakları etkili bir biçimde kullanmaları için danışmanlık hizmeti.
- Ülke genelindeki toplum korumasını sağlamak adına proje geliştirmek, panel, sempozyum, seminer gibi etkinliklere katılım sağlamak ve sosyal politikaların oluşturulması sürecinde görev almak gibi çalışmalar yapmak.
- Adalet ve özellikle ceza infaz sisteminin içerisinde sosyal çalışmacıların yer alabilmesi, sosyal çalışmaya ihtiyacı olan tüm toplumlarda olduğu gibi hükümlü ve tutukluların da sağlanan hizmete kolayca ulaşabilmelerini sağlar.

Sonuç olarak birer sistem temsilcisi şeklinde de adlandırılacak sosyal hizmet uzmanları, hükümlü bireyler için toplumumuzda geçmişten bu yana yapılan suçlu damgasının yok edilmesi, işlediği suça bakılmaksızın bireylerin insan olmaları gerçeğini değiştirmediklerini ve rehabilitasyonları sonucunda ıslah edilerek toplumumuza kazandırılacaklarının insanlarımıza aktarılması, suçun yinelenmesinin önüne geçilebileceğini nitekim toplum korumasının ve iyilik halinin devamının sağlanması gibi önemli konuları kendilerine görevler edinmişlerdir.

19. yüzyıl ortalarına doğru suçluların cezaları için oluşturulan hapisane sistemi çoğunlukla uygulanmış, bu yöntemle toplumdaki suç oranının düşeceği ve giderek arındırılacağı düşünülmüştür. Yapılan alan çalışmaları, cezaevlerinin suç işleyen bireylere ders vermediğini ve suçlarından dolayı herhangi bir pişmanlık hissettirmediğini ifade etmektedir.

Kaynaklar

- 1) Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- 2) Duyan, V. (2012). *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara: SHUD Yayınları.
- 3) IASSW, I. IFSW (2016) *Global Agenda for Social Work and Social Development: Second Report. Promoting the Dignity and Worth of Peoples* (<https://www.iassw-aiets.org/global-agenda>).
- 4) ADAMS, Robert ve Lena Dominelli (2009). *Sosyal Hizmet Temel Alanlar ve Eleştirel Yaklaşımlar*, (çev.) T. Tuncay, Nika, Ankara.
- 5) BARBRA, Teaater (2015), *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş*, (çev.) A. Karatay, Nika, Ankara.
- 6) Yavuz, H. A. (2012). *Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci*. TBB Dergisi, 100, 317-342.
- 7) Uludağ, Ş. (2011). *Onarıcı ve Cezalandırıcı Adalet: Paradigma Değişikliğini Tetikleyen Şartlar*. Polis Bilimleri Dergisi, 13(4), 127-151.
- 8) Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2014). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice Çeviri*. Ankara: Nika Yayınları.